

<http://www.arianafghanistan.com>

۲۰۱۶/۱۲/۲۳

حامد نوید

نگاهی به سیر تاریخی زبان دری به استناد آثار خطی افغانستان و کشور های همجوار

بخش اول

درین بررسی کوشش بعمل می آید تا سیر تحول تاریخی زبان کهن (باختری) مادر زبان «دری» Dari معمول در افغانستان را در مقایسه با زبان (پارسی کهن Old Persian، (پهلوی اشکانی) مروج در پرتوه Parthia واقع در بخشهای جنوبشرقی بحیره کسپین و (پهلوی ساسانی) رایج در پارسه جنوب ایران کنونی با ارائه اسناد تاریخی مطالعه نماییم.

معلومات کتبی ای که از اعصار کهن (۱۳۰۰ ق.م تا آغاز قرن هفتم میلادی) در مورد گذشته های دور افغانستان و منطقه در ادوار پیش از اسلام در دست است شامل این دسته بندی ها میگردند:

اول: کتب مذهبی چون ریگویدا به زبان سانسکریت Sanskrit و اوستا به رسم الخط پهلوی، و سوترا های آئین بودایی که به زبان های پالی Poly و سانسکریت نگارش یافته اند.

دوم: اسطوره های باستانی هند مانند مهابهاراته، Mahabharata و جاتاكا Jataka (مجموعه اساطیر کهن آئین بودایی) و امثال آن به زبان های پراکریت Prakrit، سانسکریت، گنده هاری (گسترده از بامیان و کابل تا ناحیه خیبر پشتونخواه) و زبان پالی (بیشتر مروج در جنوب هند).

سوم: فرامین شاهان پار، چون سنگ نبشته های بین النهرین و فارس قدیم اکثراً به رسم الخط آرامی و یونانی و کتیبه های عصر کوشانی، یفتلی و کابل شاهان به رسم الخط یونانی و خروشتی.

چهارم: آثار تاریخ نگاران یونان و روم باستان معتبرترین اسناد تاریخی جهان کهن به شمار می آیند مانند کتاب هیستوریا Historia، اثر هرودوت پدر تاریخ نگاری، قرن پنجم پیش از میلاد، یادداشت های کلاستینس اولینست خواهرزاده ارسطو و پتالمی همربابان اسکندر مقدونی، پلینی تاریخ نگار معروف روم و مؤلف تاریخ طبیعی Natural History، استرابو نگارنده کتاب جیوگرافیکا Geographica، و به همین گونه آثار مؤرخین معروف روم چون ژوستین و آریان و تاریخ نگاران بزرگ دیگر که ذکر نام شان به درازا میکشد. این عده وقایع زمان خود و گذشته را در قید قانونمندی زمان و مکان با دقت فراوان نگاشته و منابع معتبری برای محققان امروزی بجا گذاشته اند و گهگاهی نقشه هایی را از جهانی که می شناخته اند ترسیم کرده اند.

پنجم: اسناد کتبی تازه کشف شده سمنگان Bactrian Documents در حدود ۱۵۰ نامه، از زمره مهمترین مجموعه اسناد تحریریه که وقایع تاریخی، فرامین دولتی، قرارداد های اجتماعی و تجاری را از عصر کوشانی ها تا به آغاز ادوار اسلامی بازگو میکند. این اسناد به زبان آریو «آری» مادر زبان دری باختری به رسم الخط یونانی و خروشتی نگاشته شده و معلومات دلچسپی را در مورد زندگانی مردمان آن دوره ارائه میدارد.

ششم: یادداشت های زوار چینی چون هوانتسانگ که به افغانستان و کشورهای منطقه سفرهای داشته و چشمدید خود را با دقت به رشته تحریر درآورده اند.

هفتم: سکه های باستانی که از روی آن اسم شاهان، تاریخ فرمانروای، شیوه لباس و ایزدانی را که بدان معتقد بوده اند تشخیص کرده می توانیم.

اسناد کتبی ادوار اسلامی: اسناد ادوار اسلامی به الفبای عربی و زبانهای رایج در منطقه فراوانند که شامل متون قرآنی، هدایات مذهبی، ترجمه و تفسیر آیات قرآن کریم، فرامین شاهان و نسخ خطی نظم و نثر اند و تعداد شان به هزاران می رسد.

از آنجایی که فرهنگ های انسانی در سیر زمانه ها بالای هم اثر گزارند و زبان یک پدیده فرا گرفتن است نه یگانه وسیله شناخت یک تمدن لازم می افتد تا قبل از بررسی دقیقتر سیر انکشافی زبان دری باختری، معلومات مختصری در مورد سه خانواده بزرگ زبان های باستانی رایج در منطقه، بیانداریم که عبارت اند از:

خانواده زبان های سامی Semitic Languages، دسته بندی زبانهای التایی Altaic Languages و خانواده زبان های هند و اروپایی Indo-European Languages.

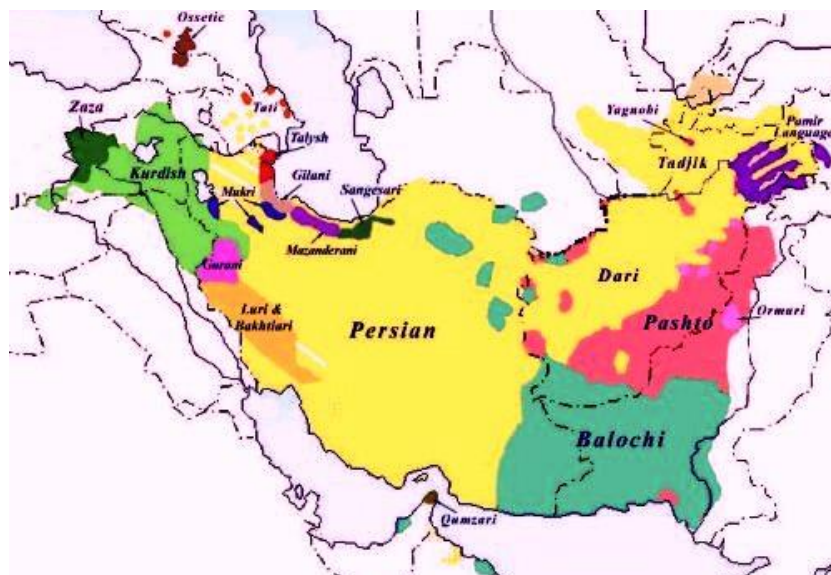
زبان های سامی بیشتر در شرق میانه و شمال قاره آفریقا مروج بوده از زمره کهنترین زبان های جهان باستان شمرده می شوند که از کنعان تا به مصر و از آنجا تا حبشه گسترش داشته و شامل زبان های آرامی، اکادی، بابلی، عربی، عبری، سریانی، آشوری و قبطی می باشد.

زبان های التایی بیشتر به زبان های مروج در آسیای مرکزی و اناتولیا (ترکیه قدیم) اطلاق گردیده شامل زبان های ترکی، ازبکی، ترکمنی، مغولی، قرغزی، اویغوری قدیم و جدید، تاتاری، یاکندی (یاقوتی)، جغتایی و تونگوزی (زبان مردم سایبیریا) می باشد. نکته جالب در اینجاست که تأثیرات زبان های جاپانی و کوریایی بر این زبان ها تا اندازه مشهود است و ازجانب دیگر تأثیرات زبانهای التایی را در حوزه بالکان، بخصوص بر زبان هنگری جستجو کرده میتوانیم.

خانواده زبانهای هندو اروپایی بزرگترین دسته بندی زبانهای کهن قاره آسیا و اروپاست که در اثر مهاجرتها و رفت و آمد های اقوام قدیم آریایی ازسایبیریا تا هند و بجانب غرب تا اروپای غربی در عصر فلزات و پیشتر از آن در دوره نیولوتیک پخش گردیده. دانشمندان زبانهای شامل این دسته بندی را در حدود ۴۴۵ زبان زنده شمرده اند که شرقی ترین آن زبان سانسیکریت و غربی ترین زبانهای مروج در سواحل اروپا متصل به بحر اتلانتیک شمالیست.

زبانهای هندو آریایی در قاره آسیا شامل دو دسته بندی میگردد که عبارت از زبانهای هندو اروپایی شرقی مانند زبان سُغدی، زبان باختری، زبان پامیری، زبان شغنی، زبان پشتو، زبان اُرمُری و پشه ئی، زبان کهن گنده هاری، زبان بلوچی و زبانهای سانسیکریت و پراکریت معمول در نیمقاره هند شمالی. بهمین ترتیب زبانهای هندو آریایی غربی شامل زبانهای زیادی میگردند مانند زبان پارسی کهن، پهلوی اشکانی و ساسانی، زبان کردی، زبان آذری (رایج در

آذربایجانی، زبان لُری، زبان گُلکی، زبان مَکری، زبان سنگسری، زبان ساسی، زبان ارمنی و امثال. چون این خانواده های بزرگ زبانی از حوزه اکسوس (آمو دریا) تا حوزه سند یا اندوس و از آنجا تا بین النهرین و در شمال تا سواحل جنوب شرقی جهیل کسپین و دره های کوه زاگروس (کردستان و ارمنیا) و بسمت جنوب تا خلیج فارس گسترش دارند برخوردار از مشترکات تاریخی از دیدگاه ریشه یابی واژه ها میباشند، اما از نگاه کاربرد کلمات و دستور زبان باهم تفاوت های کلی دارند.

نقشه زبان های هندو آریایی در افغانستان و کشور های منطقه

پایان بخش اول

ادامه دارد